

Tale indvielse Slotsvandmøllen d. 17. august 2019.

Det er en festdag i dag hvor vi kan indvie vores nye vandmøllehjul og en vandløsning. Jeg vil gerne byde Jer alle velkommen. Vi er rigtig glade for at så mange har taget imod vores invitation om at deltage her i dag.

Baggrund

Aabenraa Slotsvandmølles historiske rødder er tæt knyttet til Brundlund Slot, og egenskaben, som både forsvars- og møllebygning gør Aabenraa Slotsvandmølle særlig interessant. Slotsmøllebygningen menes at stamme fra 1520'erne, som de ældste dele af slottet og blev muligvis først opført som porthus. Således menes slotsvandmøllens underste dele at være en rest af et højt og kraftigt brotårn i senmiddelalderlig byggeskik. Først senere blev den bygget om til slotsvandmølle, ikke mindst fordi placeringen ved åen har virket som sluse for voldgraven og som et ydre forsvarsværk. Slotsvandmøllen er den 3. ældste bygning i byen. Kun Sct. Nicolai Kirke og Brundlund Slot er ældre. I 1994 overtog Aabenraa Byhistoriske Forening Slotsmøllen af Aabenraa Kommune mod at overtage vedligeholdelsen og gøre møllen offentlig tilgængelig. I 1996 kunne Foreningen præsentere en ny-istandsat møllebygning og et genetableret og restaureret mølleværk. Slotsvandmøllen fungerer i dag som et "arbejdende museum" og i vandmøllen er der en lille udstilling, som fortæller møllens historie. I den tilbyggede møllerbolig er der i 1996 indrettet en lille café, som drives af foreningens frivillige.

Klimamæssige årsager og muligheden for fiskepassage er baggrunden for, at Aabenraa Kommune i 2013-2014 valgte at omlægge Mølleåen, hvilket mindskede tilførslen af vand til mølledammen. Siden omlægningen har det ikke været muligt at male korn på Slotsmøllen, der er simpelthen ikke tilstrækkeligt med vand til at møllehjulet kan løbe mere end 30 min. (ved friløb og uden belastning), og ved belastning (med møllekværnen tilsluttet) ca. 20-25 min. Ved kornmaling kræves der en konstant vandmængde, og mølleværket skal der kunne køre i minimum 3 timer.

Vi gjorde indsigelse mod projektet til omlægning af Mølleåen, og efterfølgende har Foreningen gjort opmærksom på problemet gentagende gange over for kommunens teknikere og udvalgsmedlemmer.

Slotsmøllen stod i 2018 overfor en akut fornyelse af møllehjul, aksel og lejebuk, idet træværket er nedslidt og angrebet af råd. Byhistoriske forening kunne vi ikke se nogen grund til at gå videre med vandmøllehjulet før en sikring af tilstrækkelig vand var på plads. Vi kontaktede igen kommunen. Efterfølgende anmoder kommunen rådgivningsvirksomheden SWECO om at komme med forskellige løsningsforslag til vandproblematikken.

Af de forslag som fremkom var den eneste effektive at der blev etableret en permanent pumpebrønd ved nedre mølledam og et rør under vejen ved Slottet, således at der pumpes vand fra nedre til øvre mølledam, og vandet løber tilbage via møllehjulet.

Slotsmøllen er en fredet og unik bygning. Det er den eneste møllebygning i Danmark, som er en kombineret forsvars- og møllebygning. Desuden er møllehjulet det eneste underfalds laphjul i Danmark. Bygningen er opført i 1530-40 og tilhørte Brundlund Slot.

Formål og perspektiv

For mange er Slotsvandmøllen med til at fortælle om byens udvikling. Når slotsvandmøllen er i drift, og møllehjulet drejer, levendegøres historien og fortællingen om det kraftige å-gennemløb, der gjorde det muligt at drive en mølle. Først senere blev byen og havnen centrum for skibsfart og en verdensomspændende handel.

Slotsmøllens tilknytning til Brundlund Slot gør endvidere, at området turister og besøgende ofte vælger stedet til. Mens Brundlund Slot formidler kunst levendegør Slotsvandmøllen byhistorien. En fuldt funktionsdygtig slotsvandmølle gør det muligt at formidle Slotsvandmøllens historie og funktion til endnu flere borgere, gæster og turister. Renovering og løsning af vandproblemet gøre det muligt for møllehjulet at dreje rundt, hen over sommeren, til glæde for besøgende og forbipasserende.

At vi står her i dag er kun muligt fordi vi har modtaget en stor støtte fra A. P. Møllen Fonden, Aabenraa Kommune og Slots- og Kulturstyrelsen.

Siden foreningen overtog møllen i 1994 og havde afsluttet en stor renovering i 1996 har der været sommercafe i møllen. En stor gruppe frivillige har siden bagt til cafedagene og serveret for gæsterne. Uden denne støtte i over 20 år havde vi ikke stået her i dag. Så også en kæmpetak til cafepigerne. Sådan en gammel møllebygning skal hele tiden holdes vedlige. Det gælder også det udendørs område. Dette er i stort omfang sket af en gruppe frivillige så også en stor tak til dem. Også en stor tak til det nye møllelaug som vil stå for maling af mel og vedligeholdelse af mølleværket.

Til trods for disse store indsatser har der årligt været et gennemsnitligt underskud på møllen på ca. 20.000 som foreningen har betalt fra sine kontingentindtægter og andre indtægter. Vi er glade for at kommunen fra 2018 har bevilget et årligt tilskud til driften på kr. 20.000.

Nu her når det igen er muligt at male mel vil cafepigerne anvende det i deres bagværk ligesom egns museet Michelsens Gaard også vil anvende det ved Deres bagedage.

Vores møllelaug skal have historisk korrekt møllertøj. Alt for at gøre historien om mølledrift så autentisk som muligt.

Da hele vores projekt var godkendt og nødvendig støtte opnået, viser det sig i slutningen af 2018 at vores gamle spunsvæg ud mod mølleåen er ved at skride ud. Vi har fået udarbejdet et projekt for en ny spuns med et nyt rækværk mod åen. Slots- og kulturstyrelsen har givet tilsagn om et tilskud hertil. Vi håber at noget af det manglende beløb kan finansieres af det beløb vores netop afsluttede projekt blev billigere end forventet. Vi har ansøgninger ude ved andre fonde om også at støtte. Vi håber også at dette lykkes, således at vi har en flot historisk mølle i drift mange år ud i fremtiden til gavn for byens borgere og besøgende i byen.

Svend Nielsen